

MISKOLCI EGYETEM  
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR

# A TIZENKÉTTÁBLÁS TÖRVÉNY TÖREDÉKEI

FORDÍTOTTA ÉS ÖSSZEÁLLÍTOTTA:  
ZLINSZKY JÁNOS

KÉZIRAT

NEMZETI TANKÖNYVKIADÓ, 1995

A XX. század első évében jelent meg a budapesti római jogi szeminárium I. kiadványaként Vécsey Tamás professzor összeállítása, A XII táblás törvény töredékei. Ez ma már könyvritkaság, de, mivel csak latin szövegeket közöl, nehezen is lenne használható. 1940-ben sokszorosított formában jelent meg a töredékek összeállítása Márky Tamás munkájaként magyar fordítással, de ez sem elérhető. Hogy a római joggal foglalkozó jogászifjúság ne nélkülözze a régi római jog megismerésének e szükséges forrását, adjuk most közre a XII táblás törvény töredékeit, a Riccobono-Baviera kiadásában megjelent *Fontes iuris romani antejustiniani* 1941 évi második kiadásából, amely annak egyik legmodernebb kiadása.

A római jog az utolsó században egyre inkább történeti tudománnyá válik, de mint ilyen, nem kevésbé becses és nélkülözhetetlen a jogászképzéshez. Hogy azonban a római jog történeti alakulását tisztán láthassuk és párhuzamba tudjuk állítani a római társadalomtörténet alakulásával, ott kell kezdenünk tanulmányozását a kezdeti állapotnál, a kis itáliai parasztváros jogában. Ennek darabos, merev, külsőségekhez ragaszkodó szabályai csak alig emelkedtek ki a puszta ököljog korából, de népében és jogalkotóiban megvolt az a politikai érzék, helyzetében pedig azok a gazdasági adottságok, melyek azután a világ urává és a jogalkotásban tanítómesterévé tették.

Ebben a kiadványban nem akarunk mást adni, csak a XII táblás törvény fennmaradt töredékeinek szövegét. A magyarázás, tudományos megvilágítás egész könyvet igényelne. Ezt a lehetőséghez mérten az előadásokon kell pótolni. A töredékek könnyebb használhatósága, a kezdő számára hozzáférhetőbbé tétele és a tudományos érdeklődés jobb kielégítése miatt a puszta szöveget némi kiegészítéssel kellett ellátnunk. A töredé-

kek mellett párhuzamosan közöljük azok teljes és lehetőség szerint hűséges magyar fordítását. Ez azoknak is segítség, akik a latin nyelvben többé-kevésbé járatosak. A szöveg könnyebb megértését szolgálja a közölt szójegyzék. Ez tartalmazza az előforduló régies szóalakzatokat klasszikus változatban, a ritkább szavakat jelentéssel. Itt szerepelnek a töredékekben említett személyek adatai. A lapalji jegyzetekbe azokat a forráshelyeket vettük fel, amelyek a töredékek jobb megértéséhez segíthetnek. A szöveg után közöljük azon írók és művek jegyzékét, amelyek a szövegtöredékeket megőrizték. Ezek és a jegyzetek képet adhatnak a töredékek összeállításának munkájáról is.

Budapest, 1949. szeptember 27-én.

Az eredetileg egyetemi sokszorosított segédjegyzetnek készült összeállítást, fordítást és jegyzeteket újból átnéztem, ott, ahol szükségesnek ítéltém, pontosítottam és elsősorban a jegyzetek fordításával egészítettem ki. Az összeállítás ezzel alig módosult, ezért annak eredeti keletét is meghagyom. Azóta csak szükségesebb lett, hogy a jogot tanulók számára a római jog eredeti forrásaiból minél többet hozzáférhetővé tegyünk. Diósy György Római jog világa és Hamza Gábor - Kállay István Regulái után ezt a célt szolgálja a XII táblás törvény is, immár mint országos jegyzet. Reméljük, hogy követni fogja azt a Gaius és Justinianus Institutióinak új magyar kiadása is. Együtt már megfelelő forrásalapot nyújtának a tankönyvek anyagához.

Miskolc, 1986. február 1.

Zlinszky János

Jelmagyarázat:

|                       |                                  |
|-----------------------|----------------------------------|
| Szövegben nagybetű SI | = eredeti szöveg                 |
| Szövegben kisbetű cum | = átfogalmazott szöveg           |
| ( ) zárójel           | = betoldott, kiegészített szöveg |
| /: :/ zárójel         | = szerkesztői betoldás           |

I.

1. SI IN IUS VOCAT, (ITO). NI  
IT, ANTESTAMINO: IGITUR EM  
CAPITO.

Ha perbe hív, (menni kell). Ha nem  
megy, /:felperes:/ hívjon tanúkat,  
aztán ragadja meg őt.

2. SI CALVITUR PEDEMVE STRUIT,  
MANUM ENDO IACITO.

Ha késlekedik, vagy elfut, kezét  
kell vetni rá.

1. Porphir. ad Hor. sat. 1.9.74-76.: Adversarius molesti illius Horati-  
um consulit, an permittat se antestari, iniecta manu extracturus ad  
praetorem, quod vadimonio non paruerit. De hoc autem lege XII tab. his  
verbis cautum est: "Si in ius vocat, ni - capito." Antestari est ergo  
ante testari, scilicet antequam manus iniiciat. (A kellemetlenkedő el-  
lenfele H.-val megbeszélte, hogy engedje meg magát tanúul szólítani,  
mielőtt kezét vetve rá amaszt a praetor elé hurcolná, minthogy nem tett  
eleget a biztosítékadásnak. Erről ugyanis a XII t.t. ezen szavakkal in-  
tőzkedik: "Ha - őt". "Antestari" előtte tanúztatást jelent, tudniillik  
mielőtt kezét vetne rá.)

Cic. de leg. 2.4.9.: A parvis didicimus: "Si - vocat" atque alias  
eiusmodi leges nominare. (Kiskorunktól tanultuk "Ha - hív" - és a többi  
ilyen törvényt felmondani.)

2. Fest. F. 310: Struere in XII quod est "si calvitur - iacito" alii  
putant significare retrorsus ire, alii fugere... (struere a XII táblá-  
ban, ahol az áll "Ha - rá", egyesek véleménye szerint azt jelenti,  
hátrál, mások szerint menekül.)

Fest. L. 210: "Pedem struit" in XII significat "fugit" ut ait Ser.  
Sulpicius. (Amint S.S. állítja, "pedem struit" a XII t.-ban azt jelen-  
ti: menekül.)

Gai. D. 50.16.233. pr (ad XII t.l.): calvitur moretur et frustrer-  
tur. (Calvitur: késlekedik, habozik.)

- |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>3. SI MORBUS AEVITASVE VITIUM ESCIT, (QUI IUS VOCABIT) IUMENTUM DATO. SI NOLET, ARCERAM NE STERNITO.</p> <p>4. ADSIDUO VINDEXT ADSIDUUS ESTO; PROLETARIO IAM CIVI QUIS VOLET VINDEXT ESTO.</p> <p>5. NEXI mancipiique FORTI SANATIIsque idem ius esto.</p> <p>6. REM UBI PACUNT, ORATO.</p> <p>7. NI PACUNT, IN COMITIO AUT IN FORO ANTE MERIDIEM CAUSSAM COICIUNTO. COM PERORANTO AMBO PRAESENTES.</p> <p>8. POST MERIDIEM PRAESENTI LITEM ADDICITO.</p> <p>9. SI AMBO PRAESENTES, SOLIS OCCASUS SUPREMA TEMPESTAS ESTO.</p> | <p>Ha betegség, vagy öregség akadályozza, (a perbehívónak) fogatot kell adnia. Ha nem akarja, a szekeret nem kell kipárnáznia.</p> <p>Osztálybelinek osztálybeli legyen védője; vagyontalan polgárnak védője lehet, aki akar.</p> <p>A híveknek és megbékélteknek ugyanazon joguk legyen a nexumra és mancipiumra.</p> <p>Ha az ügyben megegyeztek, jelentsék.</p> <p>Ha nem egyeznek ki, meg kell vitatni az ügyet délelőtt a fórumon, vagy a comitiumon. Mindkét jelenlevő beszéljen.</p> <p>Dél eltelte után a jelenlevő javára kell ítélni.</p> <p>Ha mindketten jelen vannak, napnyugta legyen a végső határidő /:a tárgyalásra:/.</p> |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

3. Gell. 20.1.: Verba sunt haec de lege: Si in ius vocat, si morbus - sternito. (A törvényből idézett szavak ezek: Ha perbe hív, ha betegség - kipárnáznia.)

4. Gell. 16.10.5. Ennius hoc verbum ex XII tab. accepit, in quibus scriptum est; "adsiduo - esto". (E. e szót a XII t.-ből vette, ahol írva van: "Osztálybelinek - akar".)

5. Fest. 321.: Sanates ... in XII: nex ... forti sanati...

Fest. 348.: Sanates dicti sunt, qui supra infraque Roman habitaverunt; quod nomen his fuit, quia, cum defecissent a Romanis, brevi post redierunt in amititiam, quasi sanata mente. Itaque in XII cautum est, ut idem iuris esset sanatibus quod forctibus, id est bonis et qui nunquam defecerant a populo Romano. (Sanates a Róma környékén lakók, akik arról kapták e nevet, mert midőn Róma ellen fordultak, röviddel később újra viszázatérték baráti viszonyba, mintegy gyógyult elmével. Így a XII t.úgy rendelkezik, hogy azonos jogállása legyen e gyógyultaknak és a szilárdaknak, azaz derekaknak, akik soha sem szakadtak el a római néptől.)

6-9. Rhet. ad. Herenn. 2.13.20., Gell. 17.2.10. és Varro, 1.1.7.51.

10. Gell. 16.10.8. cum proletarii et adsidui et sanates et vades et subvades et XXV asses et taliones furtorumque quaestio CUM LANCE ET LICIO evanuerint, omnisque illa XII tab. antiquitas nisi in legis actionibus centumviralium causarum, lege Aebutia lata consopita sit...

E kifejezések; proletarii, adsidui /:I.4.:/ sanates, /:I.5.:/ kezesek és alkezesek, a 25 asnyi büntetés, /:VIII.11.:/ a talio elve, /:VIII.2.:/ s a lopásnak köténnyel és csé- szével való nyomozása /:VIII.15.:/ elavultak s a XII t. összes ósdisá- gai, a százszemélyes bíróság elé tartozó ügyek pereit kivéve, a lex Aebutia meghozatala után feledésbe mentek.

## II.

1/a. Gai 4.14. Poena autem sacramenti aut quingenaria erat aut quinquagenaria. Nam de rebus M aeris plurisve D assibus, de minoris vero L assibus sacramento contendebatur: nam ita lege XII tab. cautum erat. At si de libertate hominis controversia erat, etsi pretiosissimus homo esset, tamen ut L assibus sacramento contenderetur eadem lege cautum est.

b. Gai 4. 17/a. Per iudicis postulationem agebatur, si qua de re ut ita ageretur lex iussisset, sicuti lex XII tab. de eo quod ex stipulatione petitur.

A sacramentumos per bírsága vagy 500 vagy 50 as. Mert az 1000 ast érő vagy értékesebb pertárgyakért 500 as, a kevesebbet érőkért 50 as perbírsággal pereltek, amint ezt a XII t.t.rendeli. De ha egy ember szabadságát vitatták, még ha igen nagy értékű volt is, csak 50 assal kellett perelni ugyanazon törvény szerint.

Iudicis postulatioval /:bírókérés-sel:/ pereltek, ha valamely törvény a szóbanforgó ügyre előírta, mint a XII t.t. a stipulatióból származó keresetekre.

1/a. Gai. 4.13.: Sacramenti actio generalis erat: de quibus enim rebus ut aliter ageretur, lege cautum non erat, de his sacramento agebatur... (Az eskűvel induló kereset volt az általános, mert amely ügyben a törvény külön elő nem írta a más módon való perlést, azt eskűvel tárgyalták.)

Gai. 4.14.: "Poena - cautum est" favore scilicet libertatis, ne onerarentur adsertores. ("A sacramentumos - szerint": t.i. a szabadság ügyének kedvezve, hogy annak védőit nem terheljék.)

2. ... MORBUS SONTICUS ... AUT  
STATUS DIES CUM HOSTE... QUID  
HORUM FUIT (VITIUM) IUDICI  
ARBITRORE REOVE, EO DIES DIFFI-  
SUS ESTO.

Ha súlyos betegség, vagy idegennel  
való tárgyalás határnapja a bíró,  
arbiter vagy a felek közül egyiket  
gátolja, a tárgyalás napját el kell  
halasztani.

3. CUI TESTIMONIUM DEFUERIT, IS  
TERTIIS DIEBUS OB PORTUM  
OBVAGULATUM ITO.

Akinek tanúja távolmaradt, menjen  
három napon át háza elé és hango-  
san vonja felelősségre.

2. Gell. 20.1.27.: morbum vehementiorem legum istarum scriptores ~~mortum~~  
sonticum appellant, (a súlyosabb betegséget ama törvény szerzői "mor-  
bus sonticusnak" nevezték.) Így D. 50.16.113. és 42.1.60.

Cic. De off. 1.12.37.: Hostis enim apud maiores nostros is dicebatur,  
quem nunc peregrinum dicimus; indicant XII tabuli: aut status dies cum  
hoste. (Ellenségnek mondták őseink azt, akit ma idegennel nevezünk;  
így mondja a XII t.: idegennel kitűzött határnap.)

Fest. F. 273.: Gallus Aelius ait: reus est, qui cum altero litem  
contestatam habet. At. A. Capito in eadem quidem opinione est, sed  
exemplo adiuvat interpretationem; nam in secunda tabula secunda lege,  
in qua scriptum est: 'quid - esto' hic uterque, actor reusque in  
iudicio reus vocatur. (G.A. mondja: "reus" /:vádlott, alperes:/ akinek  
mással perszerződése van. A.C. ugyanezen a véleményen van és példával  
is alátámasztja magyarázatát; mert a 2. tábla 2. törvényében, amely-  
nek szövege: "a bíró - halasztani" mindkettő, fel- és alperes, a per  
ítélkezési szakaszában "reus"-nak nevezetik.)

3. Fest. F. 233.: Portum in XII pro domo positum omnes fere consenti-  
unt: "Cui - ito". (A kaput a XII t. ház helyett használja általános  
vélemény szerint "akinek - felelősségre".)

Fest. L. 375.: Vagulatio in XII significat quaestionem cum convicio:  
"cui - ito". (Vagulatio a XII t. szerint hangos szemrehányással való  
felelősségrevonás; "akinek - felelősségére".)



### III.

1. AERIS CONFESSI REBUSQUE IURE  
IUDICATIS XXX DIES IUSTI SUNTO.

Aki tartozását elismerte, vagy ügyét ítélettel eldöntötték, annak legyen jogos 30 napja a teljesítésre.

2. POST DEINDE MANUS INIECTIO  
ESTO. IN IUS DUCITO.

Ezután következzen a manus iniectio. A praetor elé kell vezetni.

3. NI IUDICATUM FACIT AUT QUIS  
ENDO EO IN IURE VINDICIT,  
SECUM DUCITO. VINCITO AUT  
NERVO AUT COMPEDIBUS XV PONDO,  
NE MINORE AUT SI VOLET MAIORE  
VINCITO.

Ha nem tud eleget tenni az ítéletnek, vagy ha senki sem lép fel helyette az eljárás folyamán vindexként, vigye magával /:a felperes:/ kötözze meg szíjjal vagy 15 pondus súlyú lábbilincessel, nem kisebb, vagy ha akarja nagyobb.

4. SI VOLET SUO VIVITO. NI SUO  
VIVIT, QUI EUM VINCTUM HABEBIT,  
LIBRAS FARRIS ENDO DIES DATO.  
SI VOLET, PLUS DATO.

Ha akarja, éljen sajátjából. Ha nem sajátjából él, az, aki fogva tartja adjon neki naponta egy mérő lisztet. Ha akarja, adjon többet.

1-4. Gell. 20.1.42-45.: Sic enim sunt, opinor, verba legis; "Aeris - dato." (ezek ugyanis, úgy vélem, a törvény szavai: "Aki - többet".)

1. Gell. 15.13.11.

4. Gai. D. 50.16.234.2. (ad XII tab. 2.): Verbum vivere quidam putant ad cibum pertinere; sed Ofilius ad Atticum ait his verbis et vestimenta et stramenta contineri. (Az "éljen" szót sokan az étellemezésre vonatkoztatják, de D.A.-hoz úgy írja, hogy a ruházkodás és fekvőhely is ide tartozik.)

5. Gell. 20.1.46-47. Erat autem ius interea paciscendi, ac nisi pacti forent, habebantur in vinculis dies sexaginta. Inter eos dies trinis nundinis continuis ad praetorem in comitium producebantur, quantaeque pecuniae iudicati essent, praedicabatur. Tertiis autem nundinis capite poenas dabant, aut trans Tiberim peregre venum ibant.

6. TERTIIS NUNDINIS PARTIS SECANTO. SI PLUS MINUSVE SECURINT, SE FRAUDE ESTO.

Eközben pedig még joga volt kiegyezni, s ha nem egyeztek meg, 60 napig maradt bilincsbe verve. E napok folyamán három egymást követő vásárnapon a praetor elé vezették a comitiumra, és kikiáltották, mennyi pénz van ellene megítélve. A harmadik vásárnap után halálbüntetést kapott, vagy eladták idegenbe a Tiberisen túlra.

A harmadik vásárnap után vágják részekre. Ha többet vagy kevesebbet vágnak, ez nem tekinthető csalásnak.

6. Gell. 20.48-52.: Sed eam capitis poenam sancienda, sicut dixi, fidei gratia, horrificam atrocitatis ostentu, novisque terroribus metuendam reddiderunt. Nam si plures forent, quibus reus esset iudicatus, secare, si vellent, atque partiri corpus addicti sibi hominis permiserunt. Et quidem verba ipsa legis dicam: "Tertiis - esto." (Elmondták, hogy, amint említettem, a hitel megszilárdításának kedvéért ezt, az adósság meg nem fizetését, főbenjáró büntetéssel sújtották, mely szemléltetően kegyetlen, elrettentő és újabb rémségek miatt még félelmetesebb volt. Ha ugyanis többen voltak, akiknek odaítélték az adóst, meg volt engedve, hogy, ha akarják, felszeleteljék és szétosszák maguk között a nekik ítélt ember testét. Magának a törvénynek a szavait idézem: "A harmadik - csalásnak.")

#### IV.

1. Cic. de leg. 3.8.19. Cito necatus, tamquam ex XII tabulis insignis ad deformitatem puer.

Gyorsan megöletett, mint a XII t.t. szerint a különösen alakatlan /:szörnyszülött:/ gyerek.

2/a. Papinianus Coll. 4.8: Cum patri lex dederit in filium vitae necisque potestatem.

A törvény az atyának élet-halál hatalmat adott a fiú felett.

b. SI PATER FILIUM TER VENUM DUUIT, FILIUS A PATRE LIBER ESTO.

Ha az apa fiát háromszor eladja, a fiú szabaduljon apja hatalma alól.

3. Cic. Phil. 2.28. Illam suas res sibi habere iussit, ex XII tabulis claves ademit, exegit.

Megparancsolta neki, /:feleségének:/ hogy szedje a cókókját, a XII t. alapján elvette tőle a kulcsokat, elűzte.

4. Gell. 3.16.12. Comperi feminam... in undecimo mense post mariti mortem peperisse, factumque esse negotium quasi marito mortuo postea concepisset, quoniam decemviri in decem mensibus gigni hominem, non in undecimo scripsissent.

Tudomásomra jutott, hogy egy asszony férje halála után a tizenegyedik hónapban szült s vádat emeltek ellene, mert férje halála után fogant, a decemvirek ugyanis azt írták, hogy az ember a tizedik hónapban születetik, nem pedig, hogy a tizenegyedikben.

2/b. Ulp. 10.1.: Sed filius quidem ter mancipatus ter manumissus sui iuris fit; id enim XII tab. iubet his verbis.: "si - esto." (A három ízben eladott és felszabadított fiú önjogú lesz, ezt rendeli a XII t. e szavakkal: "Ha - alól".) Ugyanígy Gai. 1.132.

V.

1. Gai 1.144. Veteres voluerunt feminas, etiamsi perfectae aetatis sint, propter animi levitatem in tutela esse; - exceptis virginibus Vestalibus, quas - liberas esse voluerunt: itaque etiam lege XII tab. cautum est.

A régiek azt akarták, hogy a nők, bárha teljeskorúak is, könnyelmű természetük miatt gyámság alatt álljanak; kivéve a Vesta szűzeket, akik szabadok legyenek: így rendelkezett a XII t.t. is.

2. Gai 2.47. Mulieris, quae in agnatorum tutela erat, res mancipi usu capi non poterant, praeterquam si ab ipsa tutore (auctore) traditae essent: id ita lege XII tab. cautum erat.

A rokonok gyámsága alatt álló nő tulajdonát képező dolgokat nem lehetett elbirtokolni, kivéve ha azokat ő gyámja auctoritásával /:beleegyezésével:/ adta át; ez így volt a XII t.t.-ben elrendelve.

3. UTI LEGASSIT SUPER PECUNIA TUTELAVE SUAE REI, ITA IUS ESTO.

Amint vagyonáról és a dolgai feletti gyámságról hagyatkozott, úgy legyen a jog.

2. Gai. 1.157.; 2.80.

3. Ulp. 11.14.: Testamento nominatim tutores dati confirmantur lege XII tab. his verbis: "uti - esto". (A végrendelettel névszerint rendelhető gyámokat a XII t.t. megerősíti e szavakkal: "Amint - jog".) Lásd Paulus 1. LIX ad ed. D. 50.16.53. pr.: ... cum dicitur apud veteres 'adgnatorum gentiliumque' pro separatione accipitur. at cum dicitur 'super pecuniae tutelaeve suae' tutor separatim sine pecunia dari non potest. (Mikor a régiek azt mondják: "a rokonoknak és nemzetségbelieknek", ezt vagylagosan értik, de mikor azt mondják "vagyonáról és övéi gyámságáról", a gyám nem rendelhető a vagyon /:feletti jogkör:/ nélkül.)

- |                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                 |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>4. SI INTESTATO MORITUR, CUI SU-<br/>US HERES NEC ESCIT, ADGNATUS<br/>PROXIMUS FAMILIAM HABETO.</p> <p>5. SI ADGNATUS NEC ESCIT, GEN-<br/>TILES FAMILIAM HABENTO.</p> | <p>Ha végrendelet nélkül hal meg az,<br/>akinek nincs saját örököse, a leg-<br/>közelebbi agnát rokon kapja meg a<br/>családi vagyont.</p> <p>Ha agnátrokon sincs, a nemzetség<br/>kapja a családi vagyont.</p> |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

Gai. 2. 224. ... lex XII tab. .. cavetur, ut quod quisque de re sua testatus esset, id ratum haberetur, his verbis: 'uti legassit suae rei, ita ius esto:' (a XII t. úgy rendeli, hogy amit valaki saját dolgairól hagyatkozik, az érvényes legyen e szavakkal: "ahogy hagyatkozott saját dolgairól, úgy legyen jogszerű").

Pomponius l. V. ad Qu. Mucium D. 50.16.120. Verbis legis XII tab. his 'uti legassit suae rei, ita ius esto' latissima potestas tributa videtur et heredis instituendi et legata et libertates dandi, tutelas quoque constituendi. (A XII t. azon szavaival "ahogy hagyatkozott saját dolgaitól, úgy legyen jogszerű" a legszélesebb körű hatalmat lát-szik megadni örökösnevezésre, hagyományok és szabadság adományozására és gyámság rendelésére.)

Cic. de inv. 2.50.148. Paterfamilias uti super familia pecuniaque sua legassit, ita ius esto. (Ahogy a családapa hagyatkozott vagyonáról, úgy legyen jogszerű.) Ugyanígy Auct ad Her. 1.13.23. /:Mindhárom szö-vegváltozat eredetiségének vannak szószólói:/.

4-5. Ulp. 26.1.; cautum est lege XII tab. hac.: "si intestato - habe-to". Si adgnatus defuncti non sit, eadem lex XII tab. gentiles ad he-reditatem vocat his verbis: "si agnatus - habeto." (A XII t.t. így ren-delkezik: "Ha végrendelet - vagyont." Ha nincs az elhunytanak apai ro-kona, ugyanezen törvény hívja a nemzetséget az öröklésre e szavakkal: "Ha agnát - vagyont".) Lásd Coll. 16.4.1-2., Cic. De inv. 2.50.148.

6. Gai. 1. 155. Quibus testamento tutor datus non sit, iis ex lege XII tab. agnati sunt tutores.

7/a. SI FURIOSUS ESCIT, ADGNATUM GENTILIUMQUE IN EO PECUNIAQUE EIUS POTESTAS ESTO.

b... AST EI CUSTOS NEC ESCIT...

c...Ulp. D. 27.10.1. pr. Lege XII tab. prodigo interdicitur bonorum suorum administratio.

Ulp. 12.2. Lex XII tab. prodigum, cui bonis interdictum est, in curatione iubet esse agnatorum.

Akiknek végrendelettel gyámot nem rendeltek, azoknak gyámjai a XII t.t. értelmében agnát rokonaik lesznek.

Ha őrült, a rokonoknak és nemzetségbelieknek legyen felette és vagyona felett hatalmuk.

de ha őrizője nincs ... /:sem van:/

A XII t.t. szerint a tékozlónak megtiltják vagyona kezelését.

A XII t.t. a tékozlót, akinek vagyona tilalom alatt áll, az agnát-rokonok gondnoksága alá helyezi.

6. Lásd Ulp. D. 26.4.5. pr. is.

7/a. Rhet. ad Her. 1.13.23.: ugyanígy Cic. de inv. 2.50.148.: Cic. Tusc. 3.5.11.: insaniam a furore distinguimus. Qui ita sit affectus, eum dominum esse rerum suarum vetant XII tab. Itaque non est scriptus "Si insanus" sed: "si furiosus escit". (Az esztelent megkülönböztetjük az őrülttől. Akit ennek minősítenek, azt a XII t.t. eltiltja a dolgai feletti uralomtól. Nem az van ott írva "ha esztelen", hanem "ha őrült".)

7/b. Fest. F.162.: "Nec coniunctionem positam esse ab antiquis pro "non", ut in XII est: ast - escit. ("Sem" a régieknél "nem" szó helyett szerepel, mint a XII t-ban is

8. Ulp. 29.1. Civis Romani liberti hereditatem lex XII tab. patrono defert, si intestato sine suo herede libertus decesserit.

Ulp. D. 50.16.195. Cum de patrono et liberto loquitur lex; EX EA FAMILIA inquit, (QUI LIBERATUS ERIT, EIUS BONA) IN EAM FAMILIAM (REVERTUNTUR)

9. Gordianus C. 3.36.6. Ea, quae in nominibus sunt, - ipso iure in portiones hereditarias ex lege XII tab. divisa sunt.

Diocletianus C. 2.3.26. Ex lege XII tab. aes alienum hereditarium pro portionibus quaestis singulis ipso iure divisum.

10. Gai. D. 10.2.1. pr. Haec actio (familiae erciscundae) proficiscitur e lege XII. tab.

8. Inst. 1.17.: Ex eadem lege XII tab. libertarum et impuberum libertorum tutela ad patronos liberosque eorum pertinet, quae et ipsa tutela legitima vocatur, non quia nominatim ea lege de hac tutela cavetur, sed quia proinde accepta est per interpretationem atque si verbis legis introducta esset: eo enim ipso, quod hereditates libertorum libertarumque, si intestati decessissent, iusserat lex ad patronos liberosve eorum pertinere, crediderunt veteres voluisse legem etiam tutelae ad eos pertinere, quia et agnatos quos ad hereditatem vocavit eosdem et tutores esse iusserat. (Ugyanennek a XII t.t.-nak értelmében a felszabadult nők és serdületlen fiúk feletti gyámság a felszabadítókat vagy gyermekeiket illeti meg. Ennek is törvényes gyámság a neve, nem azért, mintha a törvény kifejezetten rendelkezne a gyámság ezen fajtájáról, de mivel a magyarázat úgy fogta fel, mintha a törvény szavai vezették volna be. A törvény azon rendelkezéséből ugyanis, hogy a végrendelet nélkül elhunyt felszabadult hagyatéka a felszabadítóra ill. annak gyermekeire szálljon, a régiek azt következtették, hogy a gyámságot is ezekre akarja a törvény ruházni, mivel az agnat rokonságot is, kiket az öröközésre elhív, a gyámságra is kötelezi.)

A XII t.t. a patronusnak adja a felszabadított polgár hagyatékát, ha végrendelet és természetes örökös nélkül hal meg.

Midőn a patrónusról és szabadosról beszél a törvény, azt mondja: amely családból (valaki felszabadult), abba a családba (származzanak viszsza javai).

Az adósságok a XII t.t. szerint a hagyatéki részek arányában oszlanak meg.

A XII t.t. szerint a hagyatéki követelések eleve az egyes örökösöknek jutó részek arányában oszlanak meg.

(A hagyatéék felosztásának) ez a kezelet a XII t. törvényből ered.

## VI.

1. CUM NEXUM FACIET MANCIPIUM-  
QUE, UTI LINGUA NUNCUPASSIT,  
ITA IUS ESTO.

Midőn kölcsönszerződést vagy adásvé-  
telt köt, amit a szóbeli kijelentés  
tartalmaz, az legyen a jog.

2. Cic. de off. 3.16.65. Cum  
ex XII tabulis satis esset ea  
praestari, quae essent lingua  
nuncupata, quae qui infitiatus  
esset, dupli poenam subiret, a  
iurisconsultis etiam reticen-  
tiae poena est constituta.

A XII t.t. szerint elég, ha valaki  
azért helytáll, amit szóban kijelen-  
tett, s ha ezt megtagadta, a kétsze-  
resre büntették, a jogtudósok az el-  
hallgatásra is büntetést szabtak.

3. Cic. Top. 4.23. Usus aucto-  
ritas fundi biennium est, -  
ceterarum rerum omnium annuus  
est usus.

A telek elbirtoklása és a szavato~~ság~~  
két évig tart, minden más dolog el-  
birtoklása egy éves.

4. ADVERSUS HOSTEM AETERNA  
AUCTORITAS ESTO.

Idegennel szemben az auctoritas örök-  
ké tart. /:Vitás, hogy a töredék pe-  
regrinussal szemben fennálló szava-  
tosságra, vagy a vele szemben megma-  
radó quiritár tulajdonra vonatkozik-e:/

1.Fest. F. 173.:Nuncupata pecunia est, ut ait Cincius,... nominata,  
certa, nominibus propriis pronunciata: "cum - esto" id est, ut nomina-  
rit locutusve erit, ita ius esto. (C. szerint a "nuncupata" megnevezett,  
biztos, saját nevén előadott: "midőn - jog", azaz ahogy megnevezte és  
elmondotta, úgy legyen jogszerű.)

4. Cic. de off. 1.12.37.: (II.2. jegyz. folyt.) itemque: adversus -  
esto. (ugyancsak: idegennel - tart.)

Fest. P. 102.: Hostis apud antiquos peregrinus dicebatur et qui nunc hostis  
perduellio. A régieknél "ellenség" az idegen volt, s aki ma ellenség, "perduellio."



5. Gai. 1.111. Lege XII tab. cautum est, ut si qua nollet eo modo /sc. usu/ in manum mariti convenire, ea quotannis trinoctio abesset atque eo modo (usum) cuiusque anni interromperet.

6/a. SI IN IURE MANUM CONSERUNT...

b. Paulus Vat.Fr. 50. Et mancipationem et in iure cessionem lex XII tab. confirmat.

A XII t.t. elrendeli, hogy ha egy nő nem akar ilyen módon /elbirtoklás által:/ a férje hatalma alá kerülni, legyen távol évente három éjszakán át és így módon minden évben szakítsa meg (az elbirtoklást).

Ha valakik a törvény előtt egymásra támadnak...

A Mancipatiót is, az in iure cessi-ót is megerősíti a XII t.t.

5. Gell. 3.2.13.: trinoctium, quod abesse a viro usurpandi causa e XII tab. deberet... (Három éjszaka, amelyet a XII t. szerint az elbirtoklás félbeszakítása miatt kellett a férjtől távol tölteni.)

6/a. Gell. 20.10.7.: Manum conserere est eam rem, de qua re disceptatur in iure, cum adversario simul manu prendere, et in ea re sollemnibus verbis vindicare. Consertio manus in re atque in loco praesenti apud praetorem ex XII tab. fiebat, in quibus ita scriptum est: "si qui - conserunt". (Kezet emelni annyira, mint a dolgot, amiről vitatkoznak a törvény előtt, a másikkal egyszerre megragadni és azt a dolgot ünnepélyes szavakkal követelni. A kezek emelése a dologra e helyen a praetor jelenlétében a XII t.ből származik, ahol így van megírva: "Ha - támadnak".)

7. Liv. 3.44.11. Advocati puellae (Verginia) postulavit ut ream integram in patris adventum differat (Appius Claudius) lege ab ipso lata vindicias det secundum libertatem.

8. TIGNUM IUNCTUM AEDIBUS VINEAEVE (ET CONCAPIT) NE SOLVITO.

Ulp. D.47.3.1. pr. Lex XII tab. neque solvere permittit tignum furtivum aedibus vel vineis iunctum neve vindicare, - sed in eum, qui convictus est iunxisse, in duplum dat actionem.

9. ...QUANDOQUE SARPTA, DONEC DEMPTA ERUNT...

A lány (V.) védői követelték, hogy az alperest az apa megérkeztéig sértetlenül engedje el... (A.C.) a saját maga által hozott törvény szerint a birtokállapotot /:1.XII. 3.:/ a per tartamára szabadsága szerint adja meg.

Az épületbe beépített, vagy a szőlőhöz tartozó gerendát nem szabad kiemelni.

A XII t.t. sem elválasztani nem engedi a lopott gerendát az épületből vagy szőlőtől, sem vindikálni, hanem az ellen, akire rábizonyították, hogy beépítette, a kétszeresre adott keresetet.

Míg /:a szőlőtőkét:/ nyesték, addig kiemelték /:a gerendát:/.

8. Fest.L. 364.: Tignum non solum in aedificiis, quo utuntur, appellatur, sed etiam in vineis, ut est in XII: "tignum - solvito". (Nemcsak az épületnél mondunk felhasználás esetén gerendát, hanem a szőlőben is amint a XII. t. írja: Az - kiemelni.) /:ET CONCAPIT mások szerint E CONCAPI vagy E CONCAPIDINE, ET CONCAPET, SEI CONCAPSIT:/.

9. Fest. F. 348.: Sarpiuntur vineae, id est putantur, ut in XII: "quandoque - erunt". (Nyelik a szőlőt, azaz metszik, amint a XII t. is írja: Míg - gerendát.)

D. 6.1.59.: alienis aedificiis connexa, simul atque inde dempta essent, continuo in pristinam causam reverti. (A más építményéhez csatoltak, ha átmenetileg kiemelést is nyertek, ismét eredeti rendeltetésük céljára helyezendők vissza.)

## VII.

1. Varro de l.l.5.22.: XII tab. interpretes ambitum parietis circuitum esse describunt.

Maecianus assium distr. 46.

Sestertius duos asses et ~~se-~~missem valebat, quasi semis tertius, - lex - XII tab. argumento est, in qua duo pedes et semis "sestertius pes" vocatur.

2. Gai. D. 10.1.13. (ad leg. XII tab.4.): Sciendum est in actione finium regundorum illud observandum esse, quod ad exemplum quodammodo eius legis scriptum est, quam Athenis Solonem dicitur tulisse. Nam illic ita est. "Ean tis haimasian..."

A XII t. magyarázóí az ambitust mint fal körüli körüljárót írják le.

A sestercius két és fél aszt ért, miként harmadfeles, amint ezt a XII t.t. bizonyítja, melyben két és fél lábat "sestercius pes"-nek (harmadfél lábnak) neveznek.

Tudnunk kell a határkiigazítási keresetről, hogy az bizonyos mértékig azon törvény mintájára íródott, melyet az athénieknek állítólag Solon adott. Mert ott így van; "ha valaki kerítést" stb.

1. Fest. P. 16.: Ambitus proprie dicitur inter vicinorum aedificia locus duorum pedum et semipedis ad circumeundi facultatem relictus. (Ambitusnak nevezik a szomszéd épületek között körüljárás céljára szabadon hagyott két és fél láb széles helyet.)

Fest.P. 5.: Ambitus proprie dicitur circuitus aedificiorum patens in latitudinem pedes duos et semissem, in longitudinem idem quod aedificium. (Az ambitus az épület körüljárója az épület teljes hosszában, két és fél láb szélességben.)

2. A soloni törvény teljes szövege: Ha valaki kerítést készít, a másik telek felé ne lépje túl a határt; ha falkerítést, hagyjon ki egy lábnyi közt; ha házat, két lábnyit; ha árkot vagy sírhelyet ás, annyi he-

3/a. Plin. n.h. 19.4.50. In XII tabulis - nusquam nominatur villa, semper in significatione ea "hortus", in horti vero "heredium".

b. Fest. F. 355. Tuguria a tecto appellantur, domicilia rusticorum sordida - quo nomine Messala in explanatione XII ait etiam significari.

4. Cic. de leg. 1.21.55. usus capionem XII tab. intra V pedes esse noluerunt.

A XII t. sohasem mond villát /:major, mezeiház:/, hanem helyette hortust /:kert:/, hortus helyett pedig herediumot.

Tuguriumnak a teteje alapján nevezik a szegényes parasztházat, ezzel a névvel jelöli már a XII t.t. is, amint Messala annak magyarázatában állítja.

Az öt láb széles mesgyn belüli terület elbirtoklását tiltotta a XII t.t.

lyet hagyjon, amilyen mélyre ás; ha kútat, egy ölet; az olaj- és fügefát pedig 9, más fákat 5 lépés távolságra ültesse a szomszéd telektől. (U.o. folyt.)

3/a. Fest. F. 99.: Heredium praedium parvulum. (A heredium kicsi birtok.) Varro r.r.1.10.: Bina iugera, quod a Romulo divisa viritim, quae heredes sequerentur, heredium appellarunt. (Azt a két holdat, amit férfianként Romulus kiosztott, s mely az örökösekre szállott, herediumnak nevezték.)

3/b.: Isidor. 15.12.2.: Tugurium casula est, quam faciunt sibi custodes vinearum ad tegimen sui, quasi tegurium. (A tugurium kunyhó, amelyet a szőlőcsőszök maguk fedelére készítenek, mintegy szárnyék.)

5/a. SI IURGANT...

b. Cic. de leg. 1.21.55.

Controversia est nata de finibus, in qua - e lege XII tres arbitri fines regemus.

6. Gai. D. 8.3.8. Viae latitudo ex lege XII tab. in porrectum octo pedes habet, in anfractum, id est ubi flexum est, sedecim.

7. VIAM MUNIUNTO: NI SAM DELAPIOASSINT, QUA VOLET IUMENTO AGITO.

Ha vitatkoznak...

Határper keletkezett, amelyben a XII t.t. szerint hárman mint döntőbírák fogjuk a határt rendezni.

A XII t.t. szerint a szolgalmi szerűt az egyenesben nyolc láb, a kanyarban tizenhat láb széles legyen.

Az utat karban kell tartani: ha nem kövezik ki,/:a jogosult:/ arra hajtson, amerre akar.

5/a: Cic. de rep.: 4.8.: Iurgium levior res est, siquidem inter benevolos aut propinquos dissensio vel concertatio iurgium dicitur; inter inimicos dissensio lis appellatur. (A vita könnyebb dolog, a jóismerősök vagy szomszédok közötti nézeteltérés vagy veszekedés megjelölésére, az ellenségek nézeteltérését pernek nevezik.)

Cic. de rep.1.4.: admiror nec rerum solum, sed verborum elegantiam: "si iurgant" inquit; benevolorum concertatio non lis inimicorum, iurgium dicitur... iurgare igitur lex putat inter se vicinos, non litigare. (Csodálom nemcsak a tartalom, de a kifejezések választékosságát: "ha vitatkoznak" írja: a jóbanlevők nézeteltérése nem ellenfelek pere, hanem vitának mondatik... a törvény tehát úgy véli, hogy a szomszédok vitáznak, nem perlekednek.)

6-7. Fest. L. 371.: Praeterea lex iubet XVI in anfracto flexuque pedes latas esse vias ut adiciat: "viam - agito". (A törvény emellett azt rendeli, hogy az út kanyarban vagy hajlatban 16 láb széles legyen és hozzáteszi: az utat - akar.)

Cic. Pro Caec. 19.54.: si via sit immunita, iubet qua velit agere iumentum. (Ha az út kiépítetlen, azt rendeli, hogy a fogatot hajthatja, amerre akarja.)

8/a. SI AQUA PLUVIA NOCET...

b. Paulus D. 43.8.5. Si per publicum locum rivus aquaeductus privato nocet, erit actio privato ex lege XII tab., ut noxae domino caveatur.

9/a. Ulp. D. 43.27.1. 8. Lex XII tab. efficere voluit, ut XVPedes altius rami arboris circumcidantur.

b. Pomponius D. 43.27.2. Si arbor ex vicini fundo vento inclinata in tuum fundum sit, ex lege XII tab. de adimenda ea recte agere potes.

10. Plinius n.h. 16.15. Cautum est - lege XII tab. ut glandem in alienum fundum procidentem liceret colligere.

Ha az esővíz kárt okoz...

Ha köztelken levő csatorna, vagy vízvezeték magánembernek kárt okoz, keresete lesz a magánosnak a XII t. t. alapján, hogy a kársújtotta tulajdonos térítést kapjon.

A XII t.t. azt akarta, hogy 15 láb-nál magasabban a fa ágait köröskörül levágják.

Ha egy fát a szél a szomszéd telekéről a tiedre dönt, joggal perelhetsz annak eltávolításáért a XII t.t.szerint.

A XII t.t. biztosítja, hogy a más telkére áthulló gyümölcsöt össze szabad szedni.

8/a. Pomp. D.40.7.21.: et quod ita scriptum est "videbitur", pro hoc accipi debet, "videri poterit"; sic et verba legis XII tab. veteres interpretati sunt "si aqua pluvia nocet", id est si nocere poterit. (Ha azt írják, úgy látszik, azt kell érteni, látható, mint ahogy a XII t.t. azon szövegét, ha az esővíz árt, a régiek úgy értelmezték, ha árthat.)

8/b. Cic. Top. 9.39.: aqua pluvia nocens iubetur ab arbitro coerceri. (Az esővíz által okozott kárt döntőbíró határozata alapján kell rendezni.)

10. Gai. D. 50.16.236.1. (ad XII.4.): Glandis appellatione omnis fructus continetur, ut Iavolenus ait. (A makk megjelölés alatt, amint Javolenus mondja, minden termés értendő.)

11. Inst. 2.1.41.: Venditae  
- et traditae res non aliter  
emptori adquiruntur, quam si  
is venditori pretium solverit  
vel alio modo satisfecerit,  
veluti expromissore aut  
pignore dato; quod cavetur -  
lege XII tab.

Az eladott és átadott dolgokat csak  
akkor szerzi meg a vevő, ha az el-  
adónak a vételárat kifizette vagy  
őt más módon kielégítette, például  
kezessel vagy zálogadással; ezt ren-  
deli a XII t.t.

12. Ulp. 2.4. Sub hac condicio-  
ne liber esse iussus "si decem  
milia heredi dederit", etsi ab  
herede abalienatus sit, empto-  
ri dardo pecuniam ad libertatem  
perveniet: idque lex XII tab.  
iubet.

Akit azon feltétellel szabadítottak  
fel "ha az örökösnek tízezret ad",  
felszabadul, mégha az örökös el is  
idegenítette, mihelyt a vevőnek a  
pénzt megadja; így parancsolja a  
XII t.t.

11. Pomp. D.40.7.29.1.(ad Qu. Mucium): lex XII tab. emptio-  
nem alienationem complexa videretur. (A XII t.t. az eladás szóval min-  
den elidegenítést is jelölni látszik.)

12. Modest. D. 40.7.25.: Statu liberos venum dari posse leges XII tab.  
putaverunt. (A XII t.t. szerint a szabadság várományosát el lehetett  
adni.)

## VIII.

1/a. QUI MALUM CARMEN INCANTAS-  
SIT...

b. Cic. de rep. 4.10.12.  
Nostrae XII tabulae, cum per-  
paucas res capite sanxissent,  
in his hanc quoque sancierendam  
putaverunt: si quis occenta-  
visset sive carmen condidisset,  
quod infamiam faceret flagitium-  
ve alteri.

Aki gonosz éneket ráénekel.../:rá-  
olvas:/

A mi XII táblánk, midőn oly kevés  
dolgot nyilvánított főbenjárónak,  
ezek közé sorolandó cselekménynek  
ítélte, ha valaki "ráénekel" vagy  
olyan énekeket költött, hogy ezzel  
másra becstelenséget vagy gyaláza-  
tot hozott.

1/a. Plin. n.h. 28.2.10.: Maxime quaestionis et semper incertae est,  
valeantne aliquid verba et incantamenta carminum. Quid? non et legum  
ipsarum in XII tab. verba sunt: "qui fruges excantassit" et alibi "qui  
malum carmen incantassit". (Nagyon kérdéses és gyakran kétséges, hatá-  
sosak-e valamennyire az énekek szavai és ráolvasásai. Hogyan? Hát nem  
maga a XII t.t. szövege mondja: "aki a termést elénekli" és máshol  
"aki gonosz éneket ráénekel".)

1/b. Porph. ad Hor. 2 .1.82.: lege XII tab. cautum erat, ne quis in  
quemquam maledicum carmen scriberet. (A XII t. rendelkezett arról, hogy  
senki se írhasson a másokra átkozódó éneket.)

Cornutus in Pers. sat. 1.137.: lege XII tab. cautum est, ut fustibus  
feriretur, qui publice invehebatur. (A XII t. úgy rendeli, hogy meg  
kell vesszőzni a nyilvánosan gyalázkodót.)

Paul. sent. 5.4.6.: Iniuriarum actio - introducta est lege XII tab.  
de famosis carminibus... (A XII t. jogtalan sértés elleni keresetet a-  
dott a hírbehozó énekek miatt.)



2. SI MEMBRUM RUPSIT, NI CUM EO  
PACIT, TALIO ESTO.

Ha valaki másnak tagját csonkítja  
és nem egyezik ki vele, hasonló  
/:büntetés:/ érje.

3. Paulus Coll. 2.5.5. Iniuria-  
rum actio aut legitima est aut  
honoraria. Legitima ex lege  
XII tab.: "qui iniuriam alteri  
facit, V et XX sestertiorum  
poenam subito", quae lex genera-  
lis fuit: fuerunt et speciales,  
velut illa: "manu fustive si os  
fregit libero, CCC, si servo,  
CL poenam subit sestertiorum."

Az iniuriarum actio vagy törvényes  
vagy hatósági. A törvényes kereset  
a XII t.t.-ből "aki mást megsért,  
25 sestericiussal büntessék;" és ez  
a törvény általános érvényű volt;  
voltak különös rendelkezések is,  
mint: "ha valaki kézzel vagy bottal  
szabad ember csontját törte, 300, ha  
rabszolgáét, 150 sesterciusnyi bünte-  
tés alá esik."

4. SI INIURIAM ALTERI FAXSIT,  
VIGINTI QUINQUE POENAE SUNTO.

Ha mással jogtalanságot cselekszik,  
25 legyen a büntetés.

5. RUPITIAS SARCITO.

Rongálást ... meg kell téríteni.

2. Fest. 2.363.: Talionis mentionem fieri in XII ait Verrius hoc modo:  
"si - esto". Neque id quid significet, indicat, puto quia notum est;  
permittit enim lex parem vindictam. (Verrius állítja, hogy a XII t. em-  
líti a talio megtorlást ilyen szavakkal: "Ha - érje". Nem magyarázza  
meg, hogy ez mit jelent, mivel nyilván ismert volt; a törvény az egyenlő  
megtorlást engedi meg.)

Gell. 20.1.14.: Nonnulla in istis legibus ne consistere quidem...vi-  
sa sunt, velut ille lex talionis, cuius verba haec sunt: "si - esto".  
(Több minden nem tartható ama törvényben maradandó értéknek, mint ama  
talio törvénye sem, mely így hangzik: "ha - érje".)

3. Paul. sent. 5.4.6.: Iniuriarum actio introducta est lege XII tab. de  
membris ruptis et ossibus fractis. (A XII t.t. a roncsolt tagok és az  
eltört csontok miatt is vezetett be keresetet.)

4. Gell. 20.1.12.: ita de iniuria poenienda scriptum est: "si - sunt".  
(A sértés büntetéséről így írnak: Ha - büntetés.)

Gai. 3.223.: propter ceteras vero iniurias XXV assium poena erat consti-  
tituta. (Az egyéb sérelmekre 25 as büntetés nyert kiszabást.) L.I.10. is.

5. Fest.F. 265.: Rupitias in XII significat damnum dederit. (Rongálást a  
XII t.t.-ben azt jelenti "károkozást".) /:Más olvasás szerint RUPSIT:/

Fest.F. 322.: Sarcito in XII Ser.Sulpicius ait significare "damnum solvito,  
praestato". (S.S.szerint a XII.t.t.-ban sarcito azt jelenti, a kárt megtér-  
íteni, helyt állni érte.)

6. Ulp. D. 9.1.1. pr. Si quadrupes pauperiem fecisse dicetur, actio ex lege XII tab. descendit; quae lex voluit aut dari id quod nocuit - aut aestimationem noxae offerri.

7. Ulp. D. 19.5.14.3. Si glans ex arbore tua in fundum meum cadat, eamque ego immisso pecore depascam, neque ex lege XII tab. de pastu pecoris, quia non in tuo pascitur, neque de pauperie - agi posse.

8/a. QUI FRUGES EXCANTASSIT.

b. NEVE ALIENAM SEGETEM PELLEXERIS.

9. Plin. n.h. 18.3.12. Frugem quidem aratro quaesitam noctu pavisse ac secuisse puberi XII tabulis capital erat, suspensumque Cereri necari iubebant... impubem praetoris arbitratu verberari, noxiamve duplionemve decerni.

Ha a háziállat kárt okozott, keresetet adott a XII t.t. Ez a törvény azt akarta, hogy a károkozót adják ki, vagy a kár értékét térítsék meg.

Ha a termés a te fádról az én telkemre hull, és én odahajtván barmomat feletetem azt, sem legeltetés miatt nincs kereseted a XII t.t. szerint, mivel nem a tiéden legelt, sem állatkárból nincs kereseted.

Aki a termést elénekli...

Ne csalogasd át másnak a termését.

Valamely ekével szerzett termés éjjeli lelegeltetése vagy levágása serdült korú tettesnél a XII t.szerint főbenjáró vétség, az illet Ceresnek áldozva felakasztották; a serdületlent a praetor megítélése szerint megostorozták és a kárt kétszeresen kellett megtérítenie.

8/a. Lásd VIII.1.

8/b. Serv. in Verg. 8.99.: "Atque satas alio vidi traducere messes". Magicis quibusdam artibus hoc fiebat, unde est in XII tab.: "neve - pellexeris". ("S láttam, amint az érett kalászt más földre vezették." Mágikus módon történt ez, amint a XII t.t. is tartalmazza: "Ne - termését".)

10. Gai D. 47.9.9. /ad XII t.4./:  
Qui aedes acerumve frumenti iuxta  
domum positum combusserit, vinctus  
verberatus igni necari iubetur, si  
modo sciens prudensque id commi-  
serit; si vero casu, id est  
neglegentia, aut noxiam sarcire  
iubetur, aut, si minus idoneus  
sit, levius castigatur.

11. Plin. n.h. 17.1.7. Cautum  
est XII tabulis, ut qui iniuria  
cecidisset alienas arbores,  
lueret in singulas aeris XXV.

12. SI NOX FURTUM FAXSIT, SI IM  
OCCISIT, IURE CAESUS ESTO.

Aki épületet, vagy ház közelében  
lévő gabonaoszttagot felgyújtott,  
azt megkötözve és megverve tűzha-  
lállal büntették, feltéve, hogy  
tudva és megfontolva cselekedett;  
ha pedig véletlenül, azaz hanyag-  
ságból, vagy meg kellett térítenie  
a kárt, vagy ha erre képtelen,  
könnyebben megfenyítik.

A XII t. rendeli, hogy aki más fá-  
ját jogtalanul kivágta, fizessen  
minden egyesért 25 rezet.

Ha éjjel követi el a lopást, ha őt  
megöli /:a meglopott:/, jogosan  
megölt legyen.

11. Gai 4.11.: quod lex XII tab., ex qua de vitibus succisis actio com-  
peteret, generaliter de arboribus succisis loqueretur. (Minthogy a XII  
t.t., melynek alapján kereset van a szőlőtőkék kivágása miatt, általá-  
nosságban kivágott fákról szól.)

12. Macrob. saturn. 1.4.19.: Xviri in XII tab. inusitate "nox" pro  
"noctu" dixerunt; verba haec sunt: "si - esto"., in quibus verbis eti-  
am id notandum, quod ab eo, quod est is, non eum casu accusativo, sed  
im dixerunt. (A decenvírek a XII t.-ban szokatlanul noctu helyett nox  
formát használnak, ezek a szavaik: "Ha - legyen", ebben az is említésre  
méltó, hogy "is" /:ô:/ tárgyesete nem "eum", hanem "im".)

Gell. 20.1.7.: durum esse legem putas, quae nocturnum furem ius oc-  
cidendi tribuit. (Keménynek találd a törvényt, amely megengedi az éj-  
szakai tolvaj megölését.)

13. LUCI... SI SE TELO DEFENDIT  
...ENDOQUE PLORATO.

14. Gell. 11.18.8. Ex ceteris  
manifestis furibus liberos ver-  
berari addicique iusserunt  
Xviri ei, cui furtum factum  
esset, si modo id luci fecissent  
neque se telo defendissent; ser-  
vos verberibus officii et e saxo  
praecipitari; sed pueros impube-  
res praetoris arbitratu verbe-  
rari voluerunt noxiamve ab his  
factam sarciri.

Nappal ... ha dárdával védekezik  
... ám kiáltozni kell.

Az egyéb tettenért tolvajok közül  
a szabadokat megkorbácsoltatták és  
rabszolgaságba adták annak, akitől  
loptak, ha t.i. nappal történt és  
nem védekeztek fegyverrel; a rab-  
szolgákat megostoroztatták és le-  
dobatták a szikláról; de a serdület-  
len gyerekeket a praetor mérlegelé-  
se szerint megvesszőzték, és az o-  
kozott kárt megtérítették a de-  
cemvirek.

13. Cic. pro Tull. 21.50.: Furem... luce occidi vetant XII tab. nisi  
se telo defendit; etiamsi cum telo venerit, nisi utetur telo ac re-  
pugnabit, non occides; quod si repugnat, endoplorato, hoc est conclamato,  
ut aliqui audiant et convenient. (A XII t. tiltja a nappali tolvaj  
megölését, hacsak nem védekezik fegyverrel; még ha fegyverrel is  
jön, de nem használja és nem áll ellent, nem szabad megölni; ha ellen-  
áll, kiáltozni kell, azaz összehívni azokat, akik hallják, hogy oda-  
csődüljenek.)

Lásd még Fest. D. 309., Gai.D. 47.2.55.2., Gai.D. 9.2.4.1., Gell.  
11.18.6., Cic. pro Mil. 3.9., Ulp. Coll. 7.3.2.

14. Gai. 3.189., Gell. 20.1.7.

15/a. Gai. 3.191. Concepti et oblati (furti) poena ex XII tab. tripli est.

b... LANCE ET LICIO...

16. SI ADORAT FURTO, QUOD NEC MANIFESTUM ERIT, - (DUPLIDNE DAMNUM DECIDITO ).

17. Gai. 2.45. furtivam rem lex XII tab. usu capi prohibet.

18/a. Tacit. Ann. 6.16. Nam primo XII tabulis sanctum, ne quis unciario fenore amplius exerceat.

b. Cato de r.r. praef. Maior - in legibus posiverunt furem dupli condemnari, feneratorum quadrupli.

A (lopott dolgot) magánál tartó és azt másnál elhelyező büntetése a XII tábla szerint háromszoros. ... csészével és köténnyel...

Ha oly lopás miatt perelnek, mely nem tettenért, (a büntetés a kétszeres legyen.)

A lopott dolog elbirtoklását a XII t.t. tiltotta.

Mert először a XII t. szentesítette, hogy egy unciánál nagyobb kamatot ne lehessen szedni.

A régiek törvénybe iktatták, hogy a tolvajt kétszeresre büntetik, az üzorsorást négyszeresre.

15/a. Gai. 3.186.: Conceptum furtum dicitur, cum apud aliquem testibus praesentibus furtiva res quaesita et inventa sit; - oblatum furtum dicitur cum res furtive tibi ab aliquo oblata sit, eaque apud te concepta sit. (Átvett lopásnak nevezik, ha valakinél tanúk jelenlétében keresik és megjelölik a lopott dolgot /:orgazdaság?/, okozott lopás, ha a lopott dolgot valaki hozzád odavitte és nálad megtalálják.) L.Paul.Sent.2.31.3.

15/b. Fest. P.117.: "lance et licio" dicebatur apud antiquos, quia qui furtum ibat quaerere in domo aliena licio cinctus intrabat lancemque ante oculos tenebat propter matrumfamiliae et virginum praesentiam. ("csészével és köténnyel" mondták a régiek, mikor valaki a más házában kutatott lopás után, köténnyel övezve lépett be és csészét vitt a kezében a családjának és a hajadonok jelenléte miatt.)

Gell.11.18.9.: furta quae per lancem liciumque concepta essent, proinde ac si manifesta forent, vindicaverunt XII tab. (Azokat a lopásokat amelyeknél csészével és köténnyel nyomozták ki, a XII t. tettenért lopásokként büntette.) Így Gai. 3.192.

16. Fest. F.162.: "Nec" coniunctionem positam esse ab antiquis pro "non" ut et in XII est: "Si - erit". (Sem a nem szó helyett áll a régieknél, így a XII t. is: Ha - tettenért.)

Gai. 3.190.: Nec manifesti furti poena per legem XII tab. dupli interrogatur... (A nem tettenért lopás büntetése a XII t.t. szerint kétszeres.) Így Gell. 11.18.9.

17. Inst. 2.6.2., Gai. 2.49., D. 41.3.33.

19. Paulus Coll. 10.7.11. Ex causa depositi lege XII tab. in duplum actio datur.

20/a. Ulp.D. 26.10.1.2. Scien- dum est suspecti crimen e lege XII tab. descendere.

b. Tryph. D. 26.7.55.1. Si tutores rem pupilli furati sunt, videamus an ea actione, quae proponitur ex lege XII tab. adversus tutorem in duplum, singuli in solidum teneantur.

21. PATRONUS SI CLIENTI FRAUDEM FECERIT, SACER ESTO.

22. QUI SE SIERIT TESTARIER LIB- RIPENSVE FUERIT, NI TESTIMONIUM FATIATUR, INPROBUS INTESTABILIS- QUE ESTO.

23. Gell. 20.1.53. Si non illa etiam ex XII tab. de testimoniis falsis poena abolevisset et si nunc quoque ut antea qui falsum testimonium dixisse convictus esset, e saxo Tarpeio deiceretur..

A letétből származó ügyben a XII t. szerint kétszeres keresetet ad- nak.

Tudnunk kell, hogy a hűtlen gyám elleni kereset a XII t.t.-ből ered.

Ha a gyámok a gyámolt vagyonát meg- lopták, vizsgáljuk meg, vajon azzal a keresettel, mely a XII t.t. sze- rint a gyám ellen a kétszeresre ad- va van, mindegyiket teljes összegre lehet-e perelni.

Ha a patronus cliensét becsapja, át- kozott legyen.

Aki tanúként szerepelt vagy mérleg- tartó volt, ha nem tesz tanúságot, becstelen legyen és ügyletre képte- len.

Ha nem avult volna el a hamis tanú- nak az a XII t. szerinti büntetése és ha most is, mint hajdan a Tarpeii szikláról dobnák le azt, akire a ha- mis tanúságtétel vádja rábizonyult..

20/a. Cic. de off. 3.15.6.: dolus malus et legibus erat vindicatus, ut tutela in XII tabulis. (A rosszhiszemű csalárdságot törvény is büntette, mint a XII t. a gyámsággal kapcsolatban.)

21. Serv. ad Aen. 6.609.: "et fraus innexa clienti" ex lege XII tab. ve- nit, in quibus ita scriptum est: "patronus - esto". (A klienssel szembeni csalárdság fogalma a XII t.t.-ből származik, ahol az áll: Ha - legyen.)

22. Gell. 15.13.11.: Item ex iisdem tabulis id quoque est: "qui - esto". (Ugyanezen táblákról való ez is: Aki - képtelen.) Lásd Inst. 2.10.6.

24/a. SI TELUM MANU FUGIT MAGIS  
QUAM IECIT, aries subicitur.

b. Plin. n.h. 18.3.12. Frugem  
- furtim noctu pavisse XII tabu-  
lis capital erat... gravior quam  
in homicidio.

25. Gai. D. 50.16.236. pr. (ad  
XII t.4.) Qui venenum dicit, ad-  
cere debet, utrum malum an bonum;  
nam et medicamenta venena sunt.

26. Latro decl. in Cat. 19. XII  
tab. cautum esse cognoscimus, ne  
qui in urbe nocturnos coetus  
agitaret.

27. Gai. D. 47.22.4. (ad XII t.  
4.) His (sodalibus) potestatem  
facit lex pactionem quam velint  
sibi ferre, dum ne quid ex pub-  
lica lege corrumpant; sed haec  
lex videtur ex lege Solonis  
translata esse.

Ha a dárda inkább csak kicsúszott a  
kezéből, semmint dobta, kost kell  
áldozni.

A vetés éjjeli lelegeltetése a XII  
t.t. szerint főbenjáró vétek volt,  
/:lásd a 9. fr.:/ súlyosabb, mint  
az emberölés.

Aki mérget mondott, hozzá kell ten-  
nie, ártó-e vagy hasznos; mert  
mérgek az orvosságok is.

Ismerjük a XII t.t. rendelkezését,  
hogy éjjeli gyűléseket ne tartsanak  
a városban.

Ezeknek (az egyesületek tagjainak)  
hatalmat adott a törvény olyan alap-  
szabályok hozatalára, amilyent akar-  
nak, amíg az állami törvényekből sem-  
mit sem sértenek; de valószínű, hogy  
ezt a soloni törvényből vették át.

24/a.: Cic. Top. 17.64.: iacere telum voluntatis est, ferire quem nolu-  
eris fortunae: ex quo aries subicitur ille in vestris actionibus, "si  
- iecit". (dobni a fegyvert szándék dolga, eltalálni, akit nem akartál,  
véletlené, ennek következtében eljárásaitok szerint kost kell áldozni,  
ha - dobta.) Lásd. Cic. pro Tull. 21.51., Fest. 347., 351.

## IX.

1-2. Cic. de leg. 3.4.11. Privilegia ne irroganto. De capite civis nisi per maximum comitiatum - ne ferunto.

U.o. 19.44. Leges praeclarissimae de XII tabulis tralatae duae, quarum altera privilegia tollit, altera de capite civis rogari nisi maximo comitiatu vetat.

3. Gell. 20.1.7. Dure autem scriptum esse in istis legibus quid existimari potes? Nisi durum esse legem putas, quae iudicem arbitrumve iure datum, qui ob rem dicendam pecuniam accepisse convictus est, capite poenitur?

4. Pomponius D. 1.2.2.23. Quaestores - qui capitalibus rebus praeessent - appellabantur quaestores parricidii, quorum etiam meminit lex XII tab.

Ne javasoljanak privilégiumokat. A polgár életéről másutt mint a nagy népgyűlésen ne döntsenek.

A XII táblán két kiváló törvény maradt ránk, melyek egyike tiltotta a személyre szabott külön /:megkülönböztető:/ törvényt, /privilégium/ a másik tiltja, hogy a polgár ellen másutt, mint a teljes népgyűlésen főbenjáró ügyben döntsenek.

Miről gondolod pedig, hogy túl szigorúan van írva e törvényekben? Ha csak nem találsz túl keménynek azt a törvényt, mely a jog szerint kirendelt ítélő és döntőbíró, akire rábizonyult, hogy az ítéletmondásért pénzt fogadott el, halállal bünteti.

A főbenjáró ügyekben eljáró quaestorokat quaestores parricidii-nek nevezték, és ezekről már a XII t. is megemlékezik.



5. Marcianus D. 48.4.3. Lex XII tab. iubet eum, qui hostem concitaverit quive civem hosti tradiderit, capite puniri.

6. Salvianus de gubern. Dei 8.5. Interfici enim indemnatum quemcunque hominem etiam XII tabularum decreta vetuerunt.

A XII t.t. parancsolja, hogy azt, aki az ellenséget feltüzeli, vagy egy polgárt az ellenségnek átad, fővesztéssel büntessék.

Hogy ítélet nélkül kivégezzenek egy embert, már a XII t. rendelkezései is tiltották.

X.

- |                                                                                                                                                   |                                                                                                                                             |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1. HOMINEM MORTUUM IN URBE NE<br>SEPELITO NEVE URITO.                                                                                             | Halott embert a városban eltemetni<br>és elégetni tilos.                                                                                    |
| 2. ... HOC PLUS NE FACITO:<br>ROGUM ASCEA NE POLITO.                                                                                              | Ennél többet tenni nem szabad: a<br>máglyát fejszével kifaragni tilos.                                                                      |
| 3. Cic. de leg. 2.23. Extenuato<br>igitur sumptu tribus reciniis et<br>tunica purpurea et decem ti-<br>bicinibus tollit etiam lamen-<br>tationem. | Megszorítva tehát a fényűző szokáso-<br>kat, a három fejkendővel, bíborruhá-<br>val, és tíz fuvalással együtt eltö-<br>rölte a siratást is. |

1. Cic.de leg. 2.23.58.: Video quae sunt in pontificio iure, sed <sup>quero</sup> ecquidnam sint in legibus? Pauca non ignota vobis; sed non tam ad reli-  
gionem spectant, quam ad ius sepulcrorum. "Hominem mortuum, inquit lex,  
in - urito". Credo, vel propter ignis periculum. Quod autem addit "neve  
urito" indicat non qui uratur sepeliri, sed qui humetur. (Látjuk,mi van  
a papi jogban, de kérdem, mi van a törvényben? Kevés, általaltok ismert,  
nem a vallást érinti, hanem a sírhelyhez való jogot. "Halott embert,így  
mond a törvény, a - tilos." Gondolom, a tűzveszély miatt. Mikor hozzá-  
teszi, eltemetni, nem az elégetett hamvaira gondol, hanem az elföldel-  
tekre.)

2-4.u.o. folyt. Iam cetera in XII minuendi sumptus lamentationisque fu-  
nebris, translata de Solonis fere legibus. "hoc - polito." Nostis, quae  
sequuntur: discebamus enim pueri XII ut carmen necessarium, quas iam  
nemo discit. "Extenuato - lamentationem. Mulieres - habento". (A továb-  
biak a soloni törvényből átvéve a XII t.-ban a temetés és gyász költsé-  
geit hivatottak csökkenteni. "Ennél - tilos." Tudjátok, hogy következik,  
hiszen tanultuk fiúkként a XII táblát mint kötelező verset, ezt ma már  
senki sem tanulja. "Megszorítva - is". "Az asszonyok - temetésen.")

3-4.Cic.de leg.25.64.: Sumptuosa funera et lamentabilia Solonis lege  
sublata sunt, quam legem eisdem prope verbis nostri Xviri in decimam  
tabulam coniecerunt, nam de tribus reciniis et pleraque illa Solonis  
sunt. De lamentis expressis verbis sunt: "mulieres - habento". (A költ-  
séges temetést és siratást Solon törvénye alapján törölték el, amelyet

4. MULIERES GENAS NE RADUNTO,  
NEVE LESSUM FUNERIBUS ERGO  
HABENTO.

5/a. HOMINI MORTUO NE OSSA LE-  
GITO, QUO POST FUNUS FACIAT.

b. Cic. u.o. Excipit belli-  
cam peregrinamque mortem.

Az asszonyok ne karcolják fel arcu-  
kat, sem pedig ne jajveszékелjenek  
a temetésen.

Tilos a megholt ember csontjait  
összegyűjteni, hogy utólag temetést  
rendezzenek neki.

Kivételt tesz a háborúban, vagy i-  
degenben megholtra nézve.

a decemvirek a tizedik táblára szinte szószerint vettek át; mert a há-  
rom fejkendő és a többi Solontól van. A siratásról szószerint mondja:  
"az asszonyok - temetésen.")

4. Serv. ad. Aen. 12.606.: cautum lege XII tab., ne mulieres carperent  
faciem, his verbis: "mulier faciem ne carpito". (A XII t.t. tiltja,  
hogy az asszonyok felszaggassák arcukat, ezekkel a szavakkal: az asz-  
zony arcát fel ne sértse.) Lásd még Plin. n.h.11. 58., Fest. 273.

5-10. Cic. u.o. folyt.: Cetera item funebria, quibus luctus augetur,  
XII sustulerunt: homini, inquit, mortuo - faciat. Excipit - mortem.  
Haec - praetereantur. Illa iam significatio est, laudis ornamenta ad  
mortuos pertinere quod coronam virtute partam et ei, qui peperisset,  
et eius parenti, sine fraude esse impositam lex iubet. Qua in lege cum  
esset "neve aurum addito", quam humane excipit altera lex "at - esto".  
Et simul illud videtote, aliud habitum esse sepelire et urere. Duae  
sunt praeterea leges de sepulcris, quarum altera privatorum aedificiis,  
altera ipsis sepulcris cavet. Nam quod - "rogum - domino", incendium  
veretur acerbium. Quod autem forum, id est vestibulum sepulcri, bustum-  
ve usucapi vetat, tuetur ius sepulcrorum. (Más temetési szokásokat, me-  
lyek a gyászt növelték, szintén eltörölt a XII t.: tilos - neki. Kivé-  
telt - nézve. Azután - tömjéntartót. Azt rendeli a törvény, hogy jog-  
ellenesség nélkül lehet a dicsőség koszorúit a szerző, vagy szülei ra-  
vatalára tenni, ami azt jelenti, hogy ezeket a halotthoz tartozónak  
tudja. Midőn a törvény úgy rendelkezik, "aranyat - vele", milyen ember-  
ségesen tesz kivételt más helyen: "De - törvénysértő". Itt ismét láthat-  
játok, más elhamvasztani és más elföldelni. Van aztán még két törvény  
a temetkezésről, melyek egyike a magánépületeket, a másik magukat a sír-  
helyeket védi. Mert hogy máglyát - nélkül, a veszedelmes tűzvést akadályozza. Amelyik  
pedig tiltja a sírhely udvarának, azaz előterének elbirtoklását, a sírhelyjogot védi.)

6/b. Fest. F. 158. Murrata potione usos antiquos indicio est, quod - XII tabulis cavetur, ne mortuo indatur.

7. QUI CORONAM PARIT IPSE PECUNIAVE EIUS /HONORIS/ VIRTUTISVE ERGO ARDUUITUR - EI ... ast ei parentive eius mortuo domi forisve imponetur se fraude esto.

8. ... NEVE AURUM ADDITO. AT CUI AURO DENTES IUNCTI ESCUNT, AST IM CUM ILLO SEPELIET URETVE, SE FRAUDE ESTO.

9. Cic. u.o. rogum bustumve novum vetat propius LX pedes adigi aedes alienas invito domino.

10. Cic. u.o. forum bustumve usucapi vetat.

Tudjuk, hogy a régiek éltek myttá-  
val vegyített italokkal - ezt bizonyítja, hogy a XII t.t. megtiltotta, hogy halottakba ilyen töltsenek.

Aki maga vagy jószága érdemével koszorút nyert, égessék el vele,... de neki és szülőjének annak halálakor tegyék fejére otthon vagy a fórumon, ez nem törvénysértő.

Aranyat se temessenek vele. De aki-  
nek fogai arannyal vannak kapcsol-  
va, ha azt vele elégetik, vagy el-  
temetik, ez nem törvénysértő.

Máglyát vagy új sírt tilos 60 láb-  
nál közelebbre tenni valamely épü-  
lethez a tulajdonos engedelmé-  
nélkül.

A sírt és előterét elbirtokolni ti-  
los.

7. Plin. n.h. 21.3.7.: Ad certamina in circum per ludos et ipsi descen-  
debant et servos suos equosque mittebant. Inde illa XII tab. lex: "qui  
- ei". Quam servi equique meruissent, "pecunia partam" lege dici nemo  
dubitavit. Quis ergo honos? ut ipsi mortuo parentibusque eius dum intus  
positus esset, forisve ferretur sine fraude esset imposita. (A cirku-  
szi játékok küzdelmeire maguk is lementek a porondra, és szolgálkat,  
lovaikat is leküldték. Ezért rendelkezik így a XII t.: Aki - neki. Amit  
a szolgálak vagy lovak nyertek, azt kétségtelenül a jószág érdemének mon-  
dja a törvény. Mi hát a tisztesség? Hogy mikor meghal és szülei ráhelye-  
zik és így viszik a ravatalra, ez jogsértés nélkül legyen odatéve.)

10. Fest. P. 84.: id forum antiqui appellant, quod nunc vestibulum se-  
pulcri dicari solet. (A régiek piacnak mondták, amit most a sír előte-  
rének szokás nevezni.)

Fest. P. 32.: Bustum proprie dicitur locus, in quo mortuus est com-  
bustus et sepultus... (Bustum alatt magát azt a helyet értjük, ahol az  
elhúnytát elégették és el is temették.)

## XI.

1. Cic. de rep. 2.36. Qui (Xvi-ri) cum decem tabulas summa legum aequitate prudentiaeque conscripsissent, in annum posterum Xviros alios subroga-verunt.

U.o. 37. qui duabus tabulis iniquarum legum additis connubia - ut ne plebei cum patribus essent, inhumanissima lege sanxerunt.

2. Macrobius sat. 1.13.21. Tuditanus refert - Xviros, qui tabulis duas addiderunt, de intercalando populum rogasse. Cassius eosdem scribit auctores.

3. Cic. ad Att. 6.1.8. E quibus (libris de rep.) unum requiris de Cn. Flavio. Ille vero ante Xviros non fuit: quippe qui aedilis curulis fuerit, qui magistratus multis annis post Xviros instituta est. Quid ergo profecit, quod protulit fastos? Occultatam putant quodam tempore istam tabulam, ut dies agendi peterentur a paucis.

Miután ezek (a decemvirek) tíz törvénytáblát nagyfokú méltányossággal és bölcsességgel összeírtak, a következő évben más decemvireket választottak, akik hozzáadva különböző méltánytalan tartalommal két táblát, a házasságot, nehogy plebeiusok patriciussal kössenek /:ilyen esetben:/ embertelen törvénnyel büntetni rendelték.

Tuditanus beszámol róla, hogy a decemvirek, akik két táblát pótlólag készítettek, a beékelésről /:a szókőhónapéről:/ tettek javaslatot. Cassius szerint is ők annak a szerzői.

Ezek közül egyedül Cn. Flavius (könyve) felől érdeklődöl. Ő pedig nem a decemvirek előtt élt, hiszen aedilis curulis volt, ezt a hivatalt pedig jóval a decemvirek után szervezték. Hogy van tehát az, hogy mégis közzétette a naptárt? Azt vélik ugyanis, hogy azt a táblát az ideig titokban tartották, hogy a törvénykezési napokat csak kevesektől lehessen tudakolni.

## XII.

1. Gai 4.28. Lege introducta est pignoris capio, veluti lege XII tab. adversus eum, qui hostiam emisset nec pretium redderet, item adversus eum qui mercedem non redderet pro eo iumento quod quis ideo locasset, ut inde pecuniam acceptam in dapem, id est in sacrificium, impenderet.

2/a. SI SERVUS FURTUM FAXIT NOXIAMVE NOXIT.

Törvény vezette be a zálogolást, így a XII t.t. az ellen, aki áldozati állatot vásárolt és nem adta meg az árát; aztán az ellen, aki nem fizetett olyan baromért, melyet valaki azért adott bérbe, hogy a kapott pénzt lakomára, t.i. áldozati lakomára fordítsa.

Ha a rabszolga lopást követ el vagy kárt okoz.

2/a. Ulp. D.9.4.2.1. Celsus tamen differentiam facit inter legem Aquiliam et legem XII tab. Nam in lege antiqua, si servus sciente domino furtum fecit, vel aliam noxam commisit, servi nomine actio est noxalis, nec dominus suo nomine tenetur; at in lege Aquilia, inquit, dominus suo tenetur, non servi. Utriusque legis reddit rationem, XII tab., quasi servos voluerit dominis in hac re non obtemperare: Aquiliae, quasi ignoverit servo, qui domino paruerit, periturus si non fecisset. Sed si placeat, quod Iulianus scribit, "si - noxit", etiam ad posteriores leges pertinere, poterit dici, etiam servi nomine cum domino agi posse noxali iudicio. (Celsus különböztet a lex Aquilia és a XII t.t. között. Az ősi törvényben, ha a rabszolga ura tudtával lopott vagy más kárt okozott, a szolga nevében indult a kártérítési kereset és az urat saját személyében nem perelték. Az Aquilia törvény szerint az úr saját személyében felel, nem a szolga nevében. Mindkét törvény értelmét feltárja; a XII t. nem akarta, hogy ilyen dolgokban a szolgák uraiknak engedelmeskedjenek: az Aquilia nem vesz tudomást a szolgáról, aki urának engedelmeskedik, hisz el lenne veszve, ha nem tenné. De ha elfogadjuk, amit Iulianus ír, hogy "ha - okoz" a későbbi törvényekre is vonatkozik, akkor mondhatjuk, hogy a szolga nevében is lehet az ura ellen noxalis keresetet indítani.)  
L. még D. 47. 6.5., 50.16.283.3.

2/b. Gai 4.75.76. Ex maleficio filiorum familias servorumque - noxales actiones proditae sunt, uti liceret patri dominove aut litis aestimationem suffere, aut noxae dedere. - Constitutae sunt autem noxales actiones aut legibus aut edicto praetoris; legibus, velut furti lege XII tab...

3. SI VINDICIAM FALSAM TULIT, SI VELIT IS... TOR ARBITRIS TRIS DATO, EDRUM ARBITRIO... FRUCTUS DUPLIONE DAMNUM DECIDITO.

4. Gai. D. 44.6.3. (ad XII t.6.): Rem, de qua controversia est, prohibemur in sacrum dedicare: alioquin dupli poenam patimur, sed duplum utrum fisco, an adversario praestandum sit, nihil exprimitur.

A családfiúk és a rabszolgák bűntettéből noxalis per keletkezett, ebben joga volt az atyának vagy úrnak a pert magára vállalni, vagy /: a vétkest váltságul:/ noxa-ba átadni. Noxalis kereseteket pedig vagy törvények vagy a praetor ediktuma alapítottak: a XII t.t. pl. a lopásra.

Ha csalárdul szerezte a peres dolog időközi birtokát, ha az /:a másik:/ akarja, a (prae) tor adjon három bírót, és az ő becslésük alapján /:az időközi:/ gyümölcsökben /:szenvedett:/ kárát kétszeresen térítse meg.

Azt a dolgot, mely per alatt áll, tilos áldozatul adni; különben kétszeres büntetést szenvedünk el, de hogy a duplum az államkincstárt, vagy az ellenfelet illeti-e, az nincs kimondva.

3. Fest. L. 376.: Vindiciae appellantur res eae, de quibus controversia est; quod potius dicitur vis, quia fit inter eos, qui contendunt. Ser. Sulpicius nomine etiam singulariter formato vindiciam esse ait, de qua re controversia est, ab eo quod vindicaretur et in XII: "si - decidito". (Követelt dolognak mondjuk azokat, melyek vitások, melyekre rámondható az erőszak, minthogy a követelőzők között ott vannak. S.S. egyedileg képzett névvel mondja követelt dolognak azt, amit vindikálnak a XII táblán is, ha - meg.)

5. Liv. 2.17.12. In XII tabulis legem esse, ut quodcumque postremum populus iussisset, id ratumque esset.

A XII táblán törvény van, hogy amit a nép legutóljára határozott el, az az érvényes jog.

#### Fragmenta incertae sedis

1. Fest. F. 166. Nancitor in XII nactus erit, prenderit.

2. Fest. F. 258. Quando - in XII - cum c littera ultima scribitur.

3. Fest. F. 309. "Sub vos placo" significat id, quod supplico, ut in legibus "transque dato", "endoque plorato".

4. Donat. ad. Ter. Eun. 3.3.9. "Dolo malo" quod - addicit "malo" - aut archaismos est, quia sic in XII a veteribus scriptum est, aut epitheton doli perpetuum est.

5. Cic. de rep. 2.31.54. Ab omni iudicio poenaque provocari licere indicant XII tabulae compluribus legibus.

#### El nem helyezhető töredékek

Nancitor a XII t.t.-ben nactus erit helyett "meg fogja kapni".

Quando a XII táblán a végén c betűvel írva.

"sub vos placo" úgy áll supplico /:könyörgök:/ helyett, mind a Törvényekben, transque dato /:és adásuk át:/ endoque plorato" /:ám kiáltozni kell:/ (L. VIII. 13.)

"Gonosz csellel", hogy itt a gonoszt hozzáadja, vagy régiesség, mert így írták a régiek a XII táblán, vagy ez mindenkori járuléka a dolusnak.

Hogy minden ítélettel és büntetéssel szemben lehet fellebbezni, a XII t. több törvényben említi.



6. Cic. de off. 3.31.111. Nullum vinculum ad adstringendam fidem iureiurando maiores artius esse voluerunt, id indicant leges in XII tabulis.

7. Augustinus de Civ. Dei 21. 11. Octo genera poenarum in legibus esse scribit Tullius: damnum, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, mortem, servitutem.

8. Gai. 1.122. Olim aereis tantum nummis utebantur, et erant asses, dupundii, semisses, quadrantes, nec unus aureus vel argenteus nummus in usu erat, sicuti ex lege XII tab. intellegere possumus.

9. Gai. D.50.16.237. (ad XII t.5.): Duobus negativis quasi permittit lex magis quam prohibuit: idque etiam Servius animadvertit.

10. Gai. D. 50.16.238.1. (ad XII t. 6.): "Detestatum" est testatione denuntiatum.

11. Sidonius Apoll. ep. 8.6.7. Per ipsum fere tempus, ut decemviraliter loquar, lex de praescriptione fuerit "proquiritata".

Őseink semmiféle köteléket nem tartottak oly alkalmasnak a hűség biztosítására, mint az esküt, ezt mutatják a XII tábla törvényei.

A törvények Cicero szerint a büntetés nyolc nemét ismerik; a kárt, bilincset, vesszőzést, taliót, becsöt, telenséget, számkivetést, halált, rabszolgaságot.

Hajdan csak rézpénzeket használtak, és így volt as, dupundius, semis, quadrans és semmiféle arany vagy ezüst érme nem volt forgalomban, mint ezt a XII t.t.-ből megtudhatjuk.

Két tagadó szóval a törvény inkább megenged valamit, mintsem tiltja, és ezt Servius is így magyarázza.

"Letanúzott" azt jelenti, tanúk előtt kijelentett.

Körülbelül ugyanebben az időben, hogy a decemvirek szavajárásával beszéltek "kikiáltották" a /:harminc éves:/ elévülésre vonatkozó törvényt.

12. Fest. P. 66. Duicensus dice-  
batur cum alteri, id est filio  
census.

Duicensusnak mondták, akit mással,  
például fiával együtt lajstromoz-  
tak censuskor.

Dirksen szerint a 5. IX. 2-hez tartozik, a 6. a VIII. 23., a 8. a  
VIII.11.

Azon írók jegyzéke, akiknek műveiből  
a XII t.t. töredékeit ismerjük, a használt  
rövidítések szerint

Augustinus de civ. Dei. Szent Ágoston, keresztény hittudós, hippói püspök, élt 354-430. Nagy munkája De civitate Dei, ebből valók a tőle vett fragmentumok.

Cato de r.r. Marcus Porcius Cato Censorius, i.e. 234-149 római államférfi. A régi római szellemnek és erkölcsnek nagy őre és harcosa. Ránk maradt műve a De re rustica, a földműveléstől a kereskedelemre áttérő rómaiakat akarta visszatéríteni őseik foglalkozására.

Cic. Marcus Tullius Cicero, jogász és államférfi, i.e. 106-43. A XII t. t.-re vonatkozó részeket tartalmazzak következő munkái; De legibus, párbeszédes formában értekezik a törvényekről; De officiis, fiához intézett intelmek, sok történeti példával; De oratore, az ideális szónok kitűnő leírása; De republica, töredékesen megmaradt mű, mely a tökéletes államformáról elmélkedik; Topica ad C. Trebatium, Aristoteles hasonló című munkájának ismertetése; - továbbá beszédei közül a Philippicae, Antonius elleni politikai szónoklatok, és Pro Tullio, védőbeszéd egyébként ismeretlen névrokonáért; - és levelei ad Atticum, legjobb barátai egyikéhez.

C. Justinianus Codex, 529.-ben, császári rendeleteket tartalmaz.

Coll. Collatio legum Mosaicarum et Romanarum, az V. század elején keletkezett munka, (szerzője ismeretlen), mely a mózesi és római törvényeket párhuzamosan közli, és idézeteket tartalmaz a római remekjogászok munkáiból.

Cornutus L. Annaeus, 20-ban született rhetor és bölcselő, Nero száműzte. In Persii satiris munkája Persius szatiráihoz írt jegyzet, szerzősége kétes.

D. Digesta, a római remekjogászok munkáiból összegyűjtött idézeteket tartalmazó törvénykönyv. 529-ban adta ki Justinianus császár.

Donat. ad Ter. Aelius Donatus, rhetor és grammatikus a IV. század közepén. Terentiushez írt kommentárjából való a XII t.t.-re vonatkozó töredék.

Fest. Sextus Pompeius Festus, a II-III. század fordulóján élt grammatikus, aki M. Verrius Flaccus De verborum significatione című hatalmas művét 20 könyvben kivonatolta. E kivonatból újabb kivonatot készített a

VIII. század végén Paulus Diaconus, s ebben az alakban maradt az ránk S.P. Festi de verborum significatione cum Pauli epitome cím alatt. A szavak jelentésével foglalkozik, s magyarázat közben gyakran idéz régi szöveghelyeket, így a XII t.t.-ből is.

Gai. Gaius, a II. században élt tartományi jogtudós. Legfontosabb ránk maradt *Institutionum commentarii* c. műve, amely a jog elemeivel foglalkozik. (Idézés módja, Gai. l.111.). Volt egy kommentárja a XII t.t.-hez, melyből a *Digesta* néhány töredéket megőrzött számunkra, részben ennek alapján kísérelték meg a töredékek táblák szerinti csoportosítását.

Gell. Aulus Gellius, római író a II. században. Filozófiai, jogi, retorikai tanulmányokat folytatott; általában minden érdekesebb és nevezetesebb irodalmi, filológiai, régiségtani, jogi stb. vonatkozású dolgot feljegyzett, s aztán kiadta *Noctes Atticae libri XX* munkájában. Igen sok becses adatot tartalmaz a római élet minden vonatkozására.

Isidor Isidorus, Hispalis (Sevilla) püspöke, meghalt 636. A tudományok minden ágát átfogó irodalmi munkásságában jogi témákkal is foglalkozott.

Inst. Justinianus császár 529-ben kiadott *Institutionum libri IV.* című tankönyve.

Latro decl. in Cat. Porcii Latronis declamatio in Catilinam. Porcius Latro rhetor, Ovidius tanítója, megh. i.e. 4.

Liv. Titus Livius Patavinus, történetíró, i.e. 59 - i.u. 17. Nagy munkája *rerum Romanarum ab urbe condita libri CXLII*, melyből 25 könyv maradt ránk, többek közt a XII t.t. megalkotását tárgyaló is.

Macrob. Saturn. Ambrosius Theodosius Macrobius, a IV. század első felében élt író *Saturnaliū conviviū libri septem* c. műve sok becses történelmi régészeti stb. jegyzetet tartalmaz.

Maecianus assium distr. Lucius Volusius Maecianus, jogtudós, meghalt 175-ben, Marcus Aurelius jogtanára. Egy műve maradt ránk, de *assium distributione*.

Non. Nonius Marcellus, grammatikus a IV. század kezdetén, az írók nyelvi és tárgyi magyarázásával foglalkozott, ránk maradt *Compendiosa doctrina* c. munkája.

Paulus, Julius Paulus, Papinianus kortársa, római remekjogász. Ránk maradt *Sententiarum libri* című kis munkája (Idézés Paul. l.5.3.) és igen sok töredék a *Digestában*.

Plin. n.h. Caius Plinius Secundus Maior, természettudós, élt 23-79. Nagy műve a *Historia naturalis*, valóságos természettudományi enciklopédia.

Porphir. ad Hor. Porphirio, élt 200-250, Horatius legrégebbi magyarázója.

Quintilianus M. Fabius Quintilianus jogász, rhetor 35-100. Fő műve *De institutione oratoria*, ebből való *fragmentum*unk.

Rhet. ad Herenn. Rhetorica ad Herennium, valószínűleg Quintus Cornificius, Caesar barátja szerzette szónoki munka.

Salvianus de gubern. Dei. Salvianus V. században élt szerzetes. De gubernatione Dei című művében a római birodalom romlásának okairól értekezik.

Serv. in Verg. Servius Maurus Honoratus grammatika és retorika tanára a IV. század második felében. Vergilius költeményeihez írt kommentárokat.

Sidonius Apoll. ep. Sidonius Apollinaris Caius Sollius Modestus, élt 430-482. Költő, levelei is ránk maradtak.

Tacit. Ann. Cornelius Tacitus, a legnagyobb római történetíró, élt a I-II. század fordulóján. Annales című nagy történeti munkáját 117-ben adta ki.

Tertullianus Qu. Septimus Florens Tertullianus, sz. 160 k., keresztény hittudós, Apologeticus című hitvédő munkájából van véve töredékiünk.

Ulp. Domitius Ulpianus, római remekjogász, meghalt 228-ban. A Digestában lévő fragmentumok egyharmadrésze tőle való, azonkívül ránk maradt Liber singularis regularum című műve. (Idézés Ulp. 1.3.)

Varro r.r. Varro de l.l. Marcus Terentius Varro polyhistor, élt i.e. 116-28. De re rustica, De lingua latina című munkáiból valók a fragmentumok, melyek a XII t.t.-re vonatkoznak.

Vat. fra. Fragmenta Vaticana néven ismeretes egy IV. századbeli nagyobb töredék, mely Paulus, Papinianus és Ulpianus idézeteket tartalmaz.

## Szó és névjegyzék

Acerra, ae = tömjéntartó  
adimo, emi emptum = elvenni  
adsiduus: assiduus = egyenlő  
adsidui = az egyformán tehetősek, egyosztálybeliek  
adoro, avi atum = megszólít, bevádol  
aequus = méltányos, egyenlő  
aes, aeris = érc, réz, pénz  
aes alienum = adósság, kövétel  
aestimatio, onis = értékelés, becslés  
aevitas, atis: aetas = kor  
anfractus, us = hajlás, kanyar, görbület  
antestor, atus = tanúul hívni  
antestamino = parancsolómód  
arbiter, ri = döntőbíró  
arcera, ae = fedett szekér  
ardeo, arsi, /ardui/ = égetni  
arduuitur: arsus est  
ascea, ae = szekerce  
ast: at = de  
Atticus Cicero barátja és levelezőtársa  
auctoritas, atis = tekintély, felügyelet, ünnepélyes gyámi, vagy atyai beleegyezés.

bustum, i = sírhely, temető, sír-emlék

calvor: kibúvót keres, késlekedik  
Ateius Capito, jogtudós, Augustus alatt, a sabinianus iskola alapítója

capital, alis = főbenjáró (bűn-) cselekmény, ítélet)

C. Cassius Longinus, jogtudós az I. sz.-ban, a sabinusi iskolát róla Cassianának is nevezték.

causam: causam = az ügyet

caveo, cavi, cautum = gondoskodni, őrizkedni, elrendelni, biztosítani, elhatározni

Celsus, P. Iuventius Celsus, atya és fia, mindketten jogtudósok, az I. szd. első felében. Utóbbi a legnevesebb római jogászok egyike.

cito, avi, atum = felhívni, követelni, felszólítani

Cincius, L. Cincius Alimentus államférfi és író az i.e. II. szd. ban.

Ap. Claudius decemvir, a XII t.t. szerkesztői közül a legkiemelkedőbb alak

clavis, is = kulcs

cliens = olyan szabad ember, aki egy római családfőhöz mint patronushoz önként vállalt függőségben csatlakozott, és ezért védelmét élvezte.

coicio, ieci, iectum = összevetni, összedobni

com: cum = midőn

consero, serui sertum = összekapcsolni, manus conserere = küzdelmet kezdeni

consopio, ivi, itum = elalszik, elavul

correptio, onis = megragadás

damnum, i = veszteség, kár, hátrány, büntetés

daps, is = lakoma

decido, cidi = lezárni, befejezni, kiegyenlíteni

delapido, avi, atum = kikövezni

demo, psi, ptum = elvenni, elvonni

diffindo, fidi, fissum = elnapolni, elhalasztani

Diocletianus, Caius Aurelius Valerius Diocletianus, uralk. 284-305, a római abszolút császárság megszervezője

duicensus = aki másodmagával van felvéve a polgárok jegyzékébe

em: eum = őt

endo: in

endoploro: imploro = könyörögni, segítségül hívni

Ennius, Quintus Ennius római költő, i.e. 239-169.

erciscunda: herciscunda = szétosztandó, ercisco = örökséget szétosztani

erctum: herctum = az örökségi föld, erctum ciere = az öröklött földet szétosztani

escit, escunt: erit, erunt

excantassit: excantaverit  
excanto, avi, atum = kivarázsolni, máshová varázsolni

eximo, emi, emptum = kivenni, elvenni

familia = az atyai hatalom alá tartozók összessége, a családi vagyon

far, rris = gabona, liszt

faxit, faxsit = fecerit

fenus, oris = kamat, uzsora

Flavius, Cnaeus Flavius, Appius Claudius Caecus pontifex maximus írnoke, aki hagyomány szerint i.e. 304-ben a törvénykezési naptárt és a formulákat nyilvánosságra hozta.

forctis, fortis = bátor, derék

fraus, dis = csalás, csalárdság, rosszhiszem, sine fraude = becsületesen, jogsértés nélkül

Aelius Gallus jogtudós a Kr. előtti I. szd.-ban.

Gordianus császár egy 241 körül kiadott rendelete tartalmaz utalást a XII t.t.-re, a Codexben maradt ránk.

heredium = örökségi telek, ingatlan, az a föld, mely nem a gens tulajdonát képezte, hanem apáról fiúra szállt.

Horatius Quintus Horatius Flaccus i.e. 65 - i.u. 8 élt, a legjelentősebb latin lírikus költő

Iavolenus, Priscus, a sabinianus iskola jogásza a I.szd. végén és a II. szd. elején

igitur = ebben az esetben, akkor, így

ignominia = megcsúfolás, a jóhírnév elvesztése (büntetés által is)

im = eum

incanto, avi, atum = ráénekelni, ráolvasni, incantassit = incantaverit

indicium = tanúság, felfedezés, bizonyíték

infitor, atus = tagadni, letagadni, el nem ismerni

iniquus = méltánytalan, egyenlőtlen

in nominibus est = tartozása van

intus = belül

irrogo, avi, atum = javasolni, kikövetelni

Iulianus, Salvius Iulianus jogtudós, Hadrianus császár alatt élt

iudex = ítélőbíró

iumentum = igavonó állat

iurgo, avi, atum = vitatkozni, veszekedni

lanx, cis = csésze

lego, avi atum = hagyni, végrendelkezni; legassit: legaverit

lessus, us = halottsiratás, jajgatás

libra, ae = mérleg, mérő (mértékegység)

licium, ii = kötény, öv

lis, tis = per, vita

luo, lui = bűnhődni, fizetni, elszenvetni

Marcianus, Aelius Marcus Marcianus, a III. század első felében élt jogtudós, a Digestában maradtak fenn töredékek műveiből.

Messala, M. Valerius Messala Corvinus, Kr. e. 64. Kr. u. 8. szónok, tudós, hadvezér

Modestinus, Herennius Modestinus, a remekjogászok közé számító jogtudós, Ulpianus tanítványa

murratus = mirrhával kevert

nanciscor, nactus = kívánni, elérni, nancitor: nactus erit

nec: non

nervus, i = ideg, szíj

ni : nisi = hacsak nem

nox: noctu, nocte = éjjel

noxia, ae = tartozás, kár

nuncupo, avi, atum = kimondani, megnevezni, nuncupassit: nuncupaverit

nundinae, arum = a kilencedik nap, amelyen a piacot, vásárt tartották

nusquam = sehol

occento, avi atum = gúnydalt a nyilvánosság előtt énekelni

obvagulo, avi atum = kiabálni az elmaradt tanú háza előtt

Ofilius, Aulus Ofilius, neves praeklasszikus jogász, Cicero barátja

paco, avi, atum = kibékiálni, megégyezni, pacunt: pacant

Papinianus Aemilius Papinianus a legnagyobb római remekjogász, Caracalla gyilkoltatta meg 212-ben. Műveiből töredékek maradtak ránk, sokat őrzött meg a Digesta is.

parricidium, ii = atya-, rokongyilkosság

pedem struere = megfutamodni, kezeket old, szökik

pellicio, lexi, lectum = magához csalogat, varázslattal vonz,

perduellio, onis = ellenség, áruló

peregre = idegenre, városon kívülre



ploro, avi, atum = kiabálni, har-  
sányan hívni

polio, ivi, itum = simítani,  
fényezni

Pomponius, Sextus Pomponius a II.  
század nagy jogtudósai közé  
tartozik, műveit csak a Digestá-  
ból ismerjük, ahol kivált jogtör-  
téneti szempontból igen fontosak.

portus, us = bejárat, ház (átvitt  
értelemben)

quandoc: quando = ha, amikor

qui: cui

rado, rasi = megkarcol, felhaso-  
gat

recinium, ii = fejkendő

reticentia, ae = hallgatás, el-  
hallgatás

reus, i = vádlott, alperes, néha  
mindkét peres fél

rumpo, rupi, ptum = tör, szakít,  
ront, rupsit: rupit

sacer = átkozott, kitagadott, al-  
világi isteneknek áldozott

sam: suam

sanates, um = megbékéltek, visz-  
szapártoltak, gyógyultak

sarcio = jóvátenni, visszaállí-  
tani

sarpio, sarpsi, ptum = levágni,  
nyesni

se: sine = nélkül

sepelio, ivi, itum = eltemetni

sierit: sinerit

Solon, görög bölcs, atheni tör-  
vényhozó, i.e. 600 körül élt.

sonticus = veszélyes

sterno, stravi, atum

sternere = kipárnázott

Ae. Stilo, filológus a Kr. e. I-II.  
szd-ban.

Servius Sulpicius Rufus jogtudós,  
Ciceró kortársa

sumptuosus = költséges, drága

Tarpeium saxum, tarpeii szikla,  
amelyről a hazaárulókat és más na-  
gyobb bűnösöket ledobták

tempestas, atis = időköz, időpont

testor, testatus = tanúskodni,

testarier: testari

Tryphoninus, a III. század elején  
élt jogtudós, műveiből csak a Di-  
gestában maradtak fenn töredékek.

Verrius Flaccus, hírneves gramma-  
tikus, I. században élt.

prodigus = pazarló

proquirito, avi atum = kikiáltani,  
nyilvánosságra hozni

tignum, i = gerenda, építőanyag

Tuditanus, C. Sempronius Tuditanus  
a Kr. e. II. szd-ban, jogász, író,  
consul

tugurium: tegurium = tető

unctura = halotti kenőcs

vendo, didi, ditum = eladni

venundo, avi, atum = eladni,  
venunduit: venundavit

Virginia, plebeius leány, Ap: Clau-  
dius decemvir erőszakkal hatalmába  
akarta keríteni, s atyja, mikor  
másképp megmenteni nem tudta, le-  
szúrta. Ez az eset egyik oka volt  
a decemvirek bukásának

vindex, icis = perbeli kezes

vindicia = a dolog per alatti ide-  
iglenes birtoklása

virgo Vestalis = vesztaszűz, a tűz  
őrzésére rendelt papnő

vitium = akadály, hiba, kár

Xviri: decemviri = a XII t.t.  
szerkesztőbizottsága

A kiadásért felelős:  
a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának dékánja  
Megjelent a Nemzeti Tankönyvkiadó Rt. műszaki gondozásában  
Felelős főszerkesztő: Palójtay Mária  
Műszaki szerkesztő: Szabóné Szetey Ildikó  
Terejedelem: 4,6 (A/5) ív  
6. javított kiadás  
J 14-1606

Készült a Dabas-Jegyzet Kft-ben  
Felelős vezető: Marosi György ügyvezető igazgató  
Munkaszám: 95-0483